

Свеправославна теолошка консултација у Ечмиадзину

(СЕПТЕМБАР 16 — 22. 1975)

У организацији Светског савета цркава, Комисије за светско мисионарство и евангелизацију, одржана је свеправославна теолошка консултација у манастиру свети Ечмиадзин (на јерменском језику значи: Јединородни Син) у времену од 16—22. септембра 1975. године, са главном темом „Исповедање Христа путем литургичког живота Цркве у данашње време”. Постављено је, наиме, питање како православне цркве, источне и оријенталне, схватају своје литургије, богослужења и целокупни литургички живот, као начин општења Христа са људима ма где се они налазили. Ова основна тема подељена је на три тачке, које су посебно разматране:

- 1) Богослужење као еванђелско сведочење Цркве
- 2) Литургичка објава и тумачење речи Божије
- 3) Значај литургичке духовности за данашњу мисију.

У ствари овај састанак је био сазван ради продужетка и дубље разраде теме третиране на консултацији у Букурешту (јуни 1974): „Савремено исповедање Христа путем Литургије”. Овом приликом учествовало је двадесет и пет теолога, представника православних цркава: Руске, Грчке, Српске, Бугарске, Пољске, Чешке, Румунске, Бурђијанске, Финске, Кипра, Америке, Источне Сирије, Цариградске патријаршије, Етиопије, затим Јерменске апостолске цркве и Малабарских хришћана у Индији.

Четири представника Светског савета цркава и пет саветника допринели су организацији овог састанка, који је почео 17. септембра јутарњим богослужењем на јерменском језику у цркви светог Ечмиадзина, после чега су сви учесници прешли у резиденцију Патријарха Јерменске цркве Васгена I, где су радни састанци одржавани за све време. Ту је Његова Светост Патријарх Васген I као домаћин и покровитељ поздравио учеснике ове теолошке консултације, пожелео успешан рад и доделио свој благослов. У име учесника одговорио је Емило Кастро, директор Комисије за светску мисију и евангелизацију Светског савета цркава, и захвалио Његовој Светости на гостопримству и покровитељству. Одмах затим почела је прва радна седница, на којој је о сврси ове консултације говорио професор Др Јон Бриа (Букурешт), члан Комисије за светску мисију и евангелизацију Светског савета цркава.

У току преподневне седнице епископ Јерменске цркве Шахе Адамиан је прочитао свој реферат „Исповедање Христа литургијским животом у данашње време“, после чега је уследила жива дискусија, у којој су сви учесници као горуће питање истакли потребу приближавања свете литургије савременом човеку на савременом, живом литургијском језику, разумљивом савременој генерацији.

У поподневној седници Митрополит калабријски Емилианос (Цариградска патријаршија) прочитао је реферат „Објава речи Божије у литургији“. После дискусије представник Уједињених библијских друштава Паул Фуетер је одржао панел-дискусију о саопштавању Библије.

Другог радног дана 18. септ. после јутарњег богослужења на грчком језику реферисали су митрополит Георг Кходр (Либан) и Ђакон Дионисије Кикотис (Кипар) на тему „Савремена литургијска спиритуалност“, а професор Б. Бобринској „Спиритуална основа литургијског живота“, после чега су сви учесници подељени у три групе и наставили рад по групама, обрађујући три поменуте тачке основне теме.

Трећи радни дан 19. септ. после јутарњег богослужења на руском језику био је посвећен раду по групама цело пре подне, а у поподневној пленарној седници су прочитани извештаји појединих група и њихови закључци.

Четвртог дана 20. септ. после јутарњег богослужења на румунском језику дискутовало се о извештајима и закључцима радних група. На поподневној седници вођени су незванични разговори међу представницима различитих литургијских традиција (византијске, јерменске, коптске, сирске). Том приликом је епископ Шахе Адамиан констатовао да три свеправославне теолошке конференције (Букурешт, Ечмиадзин, Најроби) организује Светски савет цркава. Требало би продужити сопственом иницијативом овакве састанке и консултације међу прехалкидонским и после халкидонским ортодоксним традицијама. Као место тих будућих састанака свети Ечмиадзин отвара своја врата и све најсрдачније позива. После овога сви учесници су присуствовали вечерњем богослужењу на јерменском језику, у чијем саставу је био и концерт јерменске црквене музике.

Недеља 21. септ. био је величанствени завршетак овог значајног теолошког скупа у манастиру Ечмиадзину, средишту Јерменске патријаршије и духовном центру јерменског народа. Овај манастир својим кругом обухвата триста година стару цркву, манастирски конак у ком је смештена богословија и црквени музеј богат црквеним старинама, међу којима је највећа драгоценост римско копље којим је Спаситељ на крсту био прободен, донет у Јерменију још у првом веку. Недалеко од конака налази се зграда Патријаршије зидана пре десетак година, велелепна грађевина која достојно представља савремену Јерменску цркву и њене верне синове који расејани по свету не заборављају своју домовину, већ је свесрдно помажу одржавајући тако јединство своје нације. За све учеснике Теолошке консултације присуствовање светој литургији у манастирском храму био је незабораван догађај, чему је највише допринела јерменска црквена музика у извођењу репрезентативног хора, солиста и пратње на оргу-

љама. Ова музика, европског стила са оријенталним призвучима, дочарава један посебан хришћански свет, враћа слушаоца у свет једне старе хришћанске традиције која је од апостолског доба па до данашњег дана успела да сачува своју оригиналност и виталност — и поред своје веома драматичне, трагичне и тужне историје. Врло пријатан приказ пружа мноштво народа у цркви и около цркве, нарочито младог света. Ту се могу видети младе мајке са тек крштеном децом, младенци који чекају да се њихов брак благослови венчањем у цркви, старија генерација са унучадима на чијим се грудима виде крстићи, па војници и официри у својим униформама — све то убедљиво говори о високој црквеној свести и привржености Цркви јерменског народа.

На опроштајном ручку домаћини и покровитељ овог теолошког састанка, Патријарх Вазген је у свом говору изразио задовољство због успешног рада и веома значајног међусобног упознавања представника различитих православних хришћанских традиција, што несумњиво доприноси њиховом зближавању, за које је дошло крајње време. На крају, сваки од присутних представника изнео је своје утиске са ечмиадзинског скупа.

Поподневни часови посвећени су посети споменику јерменских мученика, жртава покоља који су Турци 1915. године извршили над Јерменима хришћанима и побили половину тог становништва, што је у историји записано као први геноцид 20 века. На споменик, на ком гори вечита ватра, положено је цвеће и одржан кратак помен. Мноштво света, нарочито младог, придружило се и са пажњом и пијететом учествовало у одавању поште недужним жртвама.

Истог дана увече учесници консултације су присуствовали представи у опери Еревана.

Последњег дана 22. септ. изведена је екскурзија. Разгледане су археолошке знаменитости из прастаре јерменске историје, а највише се остало у манастиру Герард, подигнутом почетком 13. века. Ручком у јерменском народном духу завршен је програм, тако да су идућег дана 23. септ. учесници напустили главни град Јерменије Ереван.

У свему теолошка консултација је била плодна и веома корисна. Учињено је много на међусобном упознавању, зближавању и разумевању представника различитих хришћанских источних традиција. У постигнутој сагласности и једномислију приликом доношења резимеа појединих радних група изражена је општа жеља за даљим радом у истом смеру — као постулат нашег времена.

протођакон Др. Емилијан Чарнић

ГРУПА I: РАЗГЛАШАВАЊЕ ЕВАНЂЕЉА У БОГОСЛУЖЕЊУ

Потребно је најпре објаснити две важне речи: то је реч Литургија и реч Богослужење. У речнику Православне Цркве реч Литургија означава ону централну свештенорадњу коју изводи читава заједница сабрана на молитву, која се зове Божанствена литургија или Евхаристија. Од искони, свете тајне су биле везане за Божанствену Литургију. То је још увек пракса са рукоположењем ђакона, свештеника и епископа. Међутим и свете тајне крштења и миропомазања, као и брак, понекад су везане за Божанствену литургију.

1) Разглашавање Еванђеља као ширење благовести о Христу не треба да се схвата у уском смислу да је то проповед која само говори о Истини, него оно пре свега увлачи целог човека у мистичко јединство са Богом. На сваком кораку у литургији ми наилазимо на реч Божју.

Спаситељски догађаји Божанске икономије (домостроја), мада хронолошки припадају прошлости, ипак дејством Духа Светога ти догађаји превазилазе временска ограничења и постају стварно присутни сада ту, тако да верници опет доживљавају у садашњици оно што историјски припада прошлости и есхатону (вечности после Другог доласка). У литургији ми не преживљавамо тамо неку успомену на Христа, него Његово живо присуство. То је епиклезни догађај осавременења и посвећења. Непрекидна Парусија, стварно Христово Присуство избија из Литургије.

Библија и Литургија не смеју се одвајати као самосталне и аутономне суштине, нити треба сматрати да је једна важнија од друге. Оне обадве треба да остану заједно, заувек сједињене.

КОМЕ ЈЕ ОБРАЂЕНО РАЗГЛАШАВАЊЕ ЕВАНЂЕЉА

2) Син Божји се ваплотио да би избавио све људе свих времена и цео космос. Света Евхаристија била је установљена, између осталих разлога и за то, да разглашава смрт и васкрсење Христа Господа „док Он опет не дође“. Ово су категорије људи којима се треба обратити разглашавањем Еванђеља и који треба, посредно или непосредно, да чују поруку Свете Евхаристије.

а) То су на првом месту чланови Цркве који желе да своју веру потврде и делима и да постану евангелисти због љубави према Еванђељу које су чули. Свети Јован Златоусти је рекао: „Ја верујем да ће се спасти само онај ко се труди око спасења других“.

б) Назови-хришћани који долазе у цркву само по обичају, рутински.

в) Покретно становништво, сезонски радници који се селе, избеглице међу којима неки немају корена нигде под небом.

г) Људи у Дијаспори нашега времена.

д) Не-хришћани који живе у близини наших парохија и храмова и још некако не осећају исцелитељску моћ Еванђеља.

ђ) Области у којима никада нико није проповедао Еванђеље изискују посебну бригу и старање православних хришћана.

КАКО РАЗГЛАШАВАТИ ЕВАНЂЕЉЕ?

3. *Морамо да нагласимо да громогласна читања из Библије нису сама себи циљ, него су она у служби литургијског живота Цркве. Да би Црква извршила своју мисију разглашавања Еванђеља, морају се употребити разни методи и начини, већ према могућностима и потребама локалне цркве.*

а) Вернику треба пружити непрекидно васпитање да би разумео смисао литургије и еванђелске поруке.

б) У ту сврху треба објавити добре књиге у виду кратких и јасних брошура, илустрованих публикација и сликовница, нове беседе и проповеди итд.

в) Треба развити нове литургије, по угледу на оне старе, имајући у виду посебне потребе савременог друштва (нарочито, путника, омладине, деце, радника у индустрији).

г) Треба учинити напор да се у свакодневни живот унесе ритам посвећења времена (служењем јутрења, часова, вечерња, као и светковањем свих празника).

д) По могућности, служити се у ту сврху, преношењем богослужења преко телевизије, радија, новина итд.

ђ) Верници треба да успоставе лични додир са неверницима да би им пренели своје лично духовно искуство које су стекли кроз осмислено учешће у Литургији.

е) Као што беше у првој јерусалимској парохији после Педесетнице, морамо створити од целе Цркве заједницу у којој се све братски дели, тако да се види да је Црква „заједница светих и свети народ“.

ж) Треба поново прегледати и преуредити наставни програм у богословским школама и у њему нагласити да будући свештеници морају бити свесни потребе и обавезе за пастирским радом, мисионарењем, ревношћу и проповедањем Речи Божје.

ГРУПА II: СВЕДОЧЕЊЕ О БОГУ И БОГОСЛУЖЕЊЕ

1) *Током целе новозаветне историје, црквено богослужење је било израз и чувар Божанског Откривења. Оно није само изражавало и чинило да наново буду присутни спаситељски догађаји Христовог живота, него је, такође било за чланове Цркве доживљај и предујам Царства небеског које ће доћи. У богослужењу, Црква као Тело Христово оживотворено Духом Светим, уједињава вернике као усвојене синове и кћери Бога Оца.*

2) *Литургијско богослужење је дело Цркве и има свој центар у Евхаристији. Иако је света тајна Евхаристије, још од самог почетка Цркве била затворена и недоступна за непосвећене, а пуно учешће у Евхаристији остаје и данас резервисано за чланове Цркве, литургијско богослужење у целини је ипак упечатив облик православног сведочења и мисионарења.*

3) *Човекова личност, кроз чланство у богослужбеној заједници, преко духовне поезије, црквене музике, иконографије, активно*

учествује душом и телом (I Кор. 6, 20) у даровима благодати. Ово увлачење целе човекове природе, а не само разума, у слављење Бога је суштински чинилац у православном богослужењу. Он мора бити сачуван и даље развијан као моћно средство хришћанскога сведочења.

4) Увлачење целог човека у литургијску делатност предпоставља да посвећење обухвата не само човека као појединца, него и читаву његову околинду. И обрнуто је такође истина: треба узети у обзир и факт да сваки хришћанин који активно учествује у богослужењу може да унесе у богослужење своје културно богатство и лично стваралаштво. Тај процес претпоставља избор, заснован на хришћанским и моралним вредностима. Не може све и свашта из многобројних облика културе овога грешнога света да послужи као достојан украс литургије. Међутим, током векова, у културама разних нација и народа, Црква је успела да пронађе и усвоји разне облике културе, који су, својим богатством и шароликошћу, били способни да саопште Еванђеље тим народима на начин који је био близак њиховом менталитету и историјским традицијама.

5) Ова чињеница да је Православље радо прихватило разне националне културе и да се послужило њима као моћним средством мисије — не значи да јединство Цркве, богомдани знак Тела Христовог, може бити жртвовано у корист овоземаљских вредности етничких култура.

6) Богослужење је центар црквеног живота, али оно мора, такође, да управља целокупним животом свакога хришћанина. „Свако дрво које не рађа добар плод, секу и у огањ бацају. И тако дакле по плодовима њиховим познаћете их. Неће сваки који ми говори: Господе! Господе! ући у царство небеско, него који чини вољу Оца Мојега који је на небесима” (Мт. 7, 19—21). Остварење у пракси ових Христових речи има велики значај за успех хришћанске мисије.

7) Христос је рекао: „Идите дакле и научите све народе крстите их у име Оца и Сина и Светога Духа” (Мт. 28, 19). То значи да заједно са богослужењем и други облици хришћанске делатности имају велику важност за мисионарење, — то су проповедање, објављивање књига, штампа, лични додир, социјално старање, верско васпитање, организовање омладине, обнова монаштва итд. Свака црква треба да развије ове облике мисионарења, ако се за то има могућности.

8) Да би богослужење стварно постало моћан израз црквене мисије у свету, оно мора да је разумљиво за вернике који у њему учествују (I Кор. 14, 6—15). Ми смо узели у разматрање и оне аспекте православне литургије који могу изгледати као смрзнути и безначајни. Убеђени смо да треба у неким православним земљама осавремити језик литургије и учинити га доступним за обичне вернике, а увидели смо да је пожељно преузети иницијативу (са благословом од црквених власти) да се облици нашег богослужења приближе и објасне омладини (треба држати катихетска објашњења као увод у богослужење, пред сам почетак службе Божије). Сложили смо се да проповед, као суштински део богослужења, никада не сме изостати, па ма колики да је број присутних верника.

9) За једно од средстава да се повећа број верних у литургијском животу Цркве сматрамо и привлачење ширега круга наших лаика, укључујући и жене, тако да и оне учествују у оним деловима богослужења где им Црква то допушта — нарочито у хорском појану, а препоручиво је, такође, да се оснивају, где год је то могуће, нове богослужбене и богомољачке заједнице изван парохијских богомоља и храмова.

ГРУПА III: СВЕДОЧЕЊЕ О БОГУ И ЛИТУРГИЈСКА ДУХОВНОСТ

1) Мисионарско сведочење Еванђеља пред светом спада у саму природу Цркве. Оно представља сидро силаска Св. Духа у Дан Педесетнице.

2) Од тога Дада Педесетнице до Парусије Дух Свети објављује Васкрслога Христа и чини Га присутним у богослужењу кроз Реч и Свете Тајне. Свака молитва и цео живот хришћана окупљених при заједничком литургијском светковању или при њиховој личној молитви „у храму срца свога“ почива на Евхаристији којој заједнички теже све молитве и литургијске радње народа Божјега. Ту Црква открива себе саму у свој пуноћи.

3) При обављању Богослужења које се продужава у посведне-ном животу њених чланова, Црква објављује и остварује долазак царства Пресвете Тројице. У свакој прилици она се сећа прослављенога Христа и одаје хвалу Богу у Исусу Христу. Целокупно предање Цркве, њено богослужење, њено богословље, њено проповедање, јесте славословље, непрекидно слављење, исповедање пасхалне победе Христове и ослобођења човека од свију сила које га притискују и унижавају. Баш молитвом и евхаристијом верни савлађују своју себичност и снагом молитве спроводе свој православни став у друштвеном и политичком животу своје земље.

4) Цела Црква сведочи Благоу Вест о божанственом животу обновљеном у нашем грешном животу. Када црква поново открива своју природу братске заједнице, ми тада престајемо живети у Цркви, но постајемо ми сами тај живот Цркве. Тада она престаје изгледати као нека тешка справа која нас притискује, већ за вернике постаје Дом Очев у коме су они заштићени и у коме се хране небеским хлебом. У њему се развијају најразноликији посебни дарови који су сви одреда градитељи јединственог Тела Христовог, као што су молитва, мудрост, сведочење.

У овој димензији заједништва Христове Цркве какво је право место верника, а посебно какво место заузима жена у њој? Није ли потребно, у овом времену наглашавања једнаких права, подсетити на то, да жена налази своје право место и смисао свога служења у складу са својом природом и са својим даровима?

5) Кроз разноликост и богатство свога богослужбеног и сакраменталног живота, Црква обезбеђује сталност и истинитост молитве. Ова је пак основа опстанка хришћанина, обновљеног у Духу Светом. Кроз молитву он поново проналази свој дубоки корен, своју везу са Животом. Богослужење се нужно наставља у духовном жи-

воту кога оно потхрањује, а кога он — тај духовни живот — изграђује.

6) У питању је читава православна духовност која обухвата најразноликије облике освећења људског бића, омогућујући кроз пост и подвижништво учешће човека, телом и душом у божанском животу. Исто тако и освећење интелигенције достиже се путем превазилажења своје горделиве аутономије и кроз просветљење ума исповедањем вере и славословљем. На тај начин православна духовност представља проверену школу понирања у тајне Бога, Његове љубави и оствареног и објављеног спасења. Ово се учење проживљава у Цркви кроз облике пастирског и духовног руковођења, кроз исповест што врхуни правим раћањем од Духа Светога у нови живот где „не живим више ја, него Христос живи у мени“!

Никада се не може довољно оценити педагошка улога иконе и литургијске уметности уопште при овоме увођењу у поимање тајни Цркве и вере. Црква настоји да цео живот човеков одреди путем освећења, путем богослужбених кругова, кроз светковање годишњих празника, држање постова и подвижништво (аскезу) кроз редовна пастирска посећивања верних. Но, путем увек живог општена са светима, вера Цркве живи и преноси се у својој пуној сили и чистоти.

7) Не би требало супротстављати општу духовност народа Божјега и монашку духовност. Нити да се непрекидно призивања благословенога имена Исусовог ограничи само на појединца. Ми знамо да ценимо чињеницу што у Православљу постоји мноштво разних облика и стилова побожности. На лествици духовног напредовања, хришћанин прима дарове Духа Светога у свој њиховој пуноћи и може постићи савршенство на које је призван.

Најверодостојније искуство монашке традиције представља за целу Цркву квасац литургијске црквене обнове, духовног препорода и правога исповедања Исуса Христа у овом свету кроз цео живот човека. Смирен у самој сржи свога бића монах мање тражи да само говори о Јеванђељу, но више да целим својим животом људима јавља васкрслога Христа. „Задоби дух мира, говорио је свети Серафим Саровски и хиљаде ће наћи своје спасење с тобом“.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО:

1) Препоручујемо посебно проучавање освећујуће улоге православнога богослужења и православне духовности у свеукупној људској култури кроз најразноврсније пројаве стваралачке људске делатности у земаљском човековом граду.

2) Нисмо продубили питање данашње литургијске обнове. Међутим имали смо на уму, на пример, поново откривање непрекидне молитве или, пак, за данашњег човека обновљено размишљање о учењу Отаца Цркве о литургији или, пак, о подвижништву као услову за духовно узрастање и за моћ духовног расуђивања.

Но ми сматрамо да би било потребно извршити ревалоризацију, нагласити смисао монашког живота као битан и неопходни услов сведочења целе Цркве у свету.